

СТАТИИ

УДК 271.2-726.2:929

УЛОГАТА НА ТОПЛИЧКИОТ ЕПИСКОП ДОСИТЕЈ ВО
РАЗРЕШУВАЊЕ НА МАКЕДОНСКОТО ЦРКОВНО ПРАШАЊЕ
1951 – 1958 ГОДИНА: ПРИЛОГ КОН БИОГРАФИЈАТА НА
ПОГЛАВАРОТ НА МАКЕДОНСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА
ПО ПОВОД 110 ГОДИНИ ОД РАЃАЊЕТО

Борче Илиевски

Виш научен соработник на Институтот за историја на Филозофскиот факултет -
при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје

Abstract

This paper is a contribution to the research into the life of His Beatitude Dositej (Dositheus), Primate of the Macedonian Orthodox Church, who served as vicar to Patriarch Vikentije (Vicentius) of Serbia from 1951 to 1958 with the title of Bishop of Toplica. That was a time when the resolution of the Macedonian church issue was stranded between the interests of the state and the Serbian Orthodox Church. Bishop Dositej was the candidate of the Initiative Board for the organization of the Orthodox Church in Macedonia for the office of archpriest in one of Macedonia's eparchies until 1958 when, at the Second Clergy and Laity Assembly, the Ohrid Archbishopric was restored as Macedonian Orthodox Church and Dositej was enthroned as its first primate.

Keywords: Bishop Dositej, Serbian Orthodox Church, Initiative Board for the organization of the Orthodox Church in Macedonia, Macedonian Orthodox Church.

По одржувањето на Првиот црковно- народен собор во март 1945 година, на кој е усвоена Резолуција во која меѓу останатото се донесува решение „да се обнови Охридската архиепископија како Македонска самостојна црква која нема да биде потчинета на ниедна друга помесна национална православна црква“ (член 1),¹ Иницијативниот одбор за организирање на Православна црква во Македонија² со телеграма од 9 март 1945 година го запознал Светиот

¹ *Весник на МПЦ, број 1/ 67*, Орган на Македонската архиепископија – Резолуција од Првиот црковно - народен собор на МПЦ.

² Иницијативниот одбор за организирање на Православната црква во Македонија по ослободувањето бил единствена организирана институција што за своја основна цел и работа го имал функционирањето и организирањето на црковниот живот во

архијерејски синод на Српската православна црква (СПЦ) со соборските решенија. Синодот на СПЦ на 12 март 1945 година ги отфрлил одлуките на црковно-народниот собор, а од скопскиот митрополит Јосиф³ било побарано да замине во Скопје и да го проучи процесот што се одвивал во Македонија, како и да поднесе исцрпен извештај, мислења и предлози. Но, од Сојузното министерство за внатрешни работи не му било дозволено да замине за Скопје. Предлогот на министерството бил да се повикаат претставници на свештенството од Македонија кои би го информирале митрополитот за новонастанатата состојба.⁴

Острото спротиставување на епископатот на СПЦ на одлуките донесени на Првиот црковно-народен собор, како и влијанието на властите врз Иницијативниот одбор во Македонија, односно нивното неприфаќање на Соборската резолуција од 1945 година за автокефалност на МПЦ,⁵ резултирало со организирање на Свештеничката конференција во мај 1946 година на која барањата на македонското свештенство биле сведени на одредени автономни права. Барањата се однесувале на внатрешна самоуправа во македонските епархии и домороден епископат.⁶

Меѓутоа, за епископатот на Српската православна црква и ваквите барања биле неприфатливи. Тие опстојувале на ставот во епархиите во НР Македонија да се вратат митрополитот Јосиф и епископот Викентиј. По враќањето на

Македонија. Иницијативниот одбор бил составен од Пленум и Извршно тело кое го сочинувале повеќе свештени и цивилни лица.

³ Епископот битолски и митрополит скопски Јосиф (1878–1957) завршил богословија во Белград и духовна академија во Киев. Пред изборот за епископ бил парохиски свештеник, наставник и ректор во богословија. За битолски епископ бил избран и хиротонисан во 1920 година. За скопски митрополит бил избран во 1932 година. Од Скопје бил изгонет од страна на бугарските власти на 5 мај 1941 година. За време на балканските војни тогашниот јеромонах Јосиф учествувал како доброволец „како комита“ во српската војска. (Сава епископ Шумадијски, *Српски јерарси од деветог до двадесетог века*, Београд, Подгорица, Крагујевац, 1996, 261; Радмила Радић, Момчило Исић, *Српска црква у Великом рату 1914 – 1918*, Београд-Гацко, 2014, 586 – 587).

⁴ *Српска православна црква у Другом светском рату (из архива Светог синода)*, Београд, 1991, 134. Виолета Ачкоска, *Братството и единството 1944 – 1974 помеѓу хармонија и дисхармонија*, Скопје, 2003, 187 – 189.

⁵ По изборот на Владата на Л. Колишевски во април 1945 година, под притисок на властите слабее движењето за автокефалност. Во меѓувреме и покрај сите активности кои биле преземани од раководството на Иницијативниот одбор, еден дел од членовите на раководството на одборот се нашле во немилост на тогашните политички структури. Дури во еден период барањето за автокефалност било оквалификувано како шовинистички акт, а водачите на Иницијативниот одбор назначени како „бугарофили и ванчовисти“. (Државен архив на Република Македонија натаму: ДАРМ, ф. ЦК КПМ/СКМ, кут. 59. а.е. 69/509 – 513), или пак како „Македонци сепаратисти и шовинисти“. (Архив на Македонската академија на науките и уметностите, натаму: Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, кут. 45, Проблеми на Православната црква во Македонија (1946).

⁶ ДАРМ, ф. Претседателство на Владата на НРМ, 159. 12. 81/542 – 544.

патријархот Гаврил⁷ во земјата, есента 1946 година, ваквиот став на СПЦ бил зацврстен. Разговорите на претставниците на македонското свештенство и СПЦ суштински започнале по изборот на Викентиј за поглавар на Српската православна црква во 1950 година.⁸ Во неговиот избор целосно контролиран од државните структури учествувале и македонски свештеници.⁹

Клучното барање на Иницијативниот одбор и на македонските власти, упатувано до СПЦ, било со епархиите во Македонија да управуваат епископи Македонци. Во август 1946 година од страна на Иницијативниот одбор бил изработен еден предлог-устав, насловен како „Устав на Македонската православна црква“ кој бил испратен до Верската комисија при Претседателството на Владата на НР Македонија за мислење. Во Владата овој предлог-устав го оцениле како „Устав на автокефална црква, иако формално и во низа отстапки се говорело и за образување на единствена Православна црква во Југославија“. Во членот 51 од предлог-уставот изработен од Иницијативниот одбор се вели: „За епархиски архијереј може да биде предложено и избрано лице кое е православен Македонец со богословско образование (средно или више), а може да има и правен, филозофски или друг факултет. Истото лице мора да биде со беспрекорно морално поведение и да има осведочена љубов кон Христовата црква.“¹⁰

Всушност, изборот на, како што се нарекувале „народни архијереи“ било прво барање и во Резолуцијата усвоена на свештеничката конференција во мај 1946 година. Затоа од страна на Иницијативниот одбор биле составувани неформални кандидатски листи за можни кандидати за архијереи во епархиите во НР Македонија. Во државно-партискиот врв во Македонија биле особено заинтересирани за можните кандидати за епископска должност во македонските епархии, затоа што: „од нивниот избор во многу ќе зависи како понатаму ќе се развиваат односите не само внатре во црквата, туку и надвор од црквата кон државата, и на свештенството кон нашиот државен и политички живот“.¹¹ Следејќи го ваквиот став, властите собирале информации за лица кои во редовите на Иницијативниот одбор се споменуваат како можни кандидати за архијереи. Меѓу можните кандидати за кои властите се интересирале биле Борис Бошковски, активен член на Иницијативниот одбор и вероучител, Левко Арсов, еден од организаторите на Првиот црковно-народен собор, протојерејот Теодор Малцев руски емигрант и др. Тие се всушност првите личности кои се споменуваат како можни кандидати за епископи во епархиите во Македонија.¹²

⁷ Патријархот Гаврил (1881 – 1950), бил поглавар на СПЦ во периодот 1938 – 1950 година.

⁸ Поглаварот на СПЦ Викентиј со световно име Витомир Проданов (1890 – 1958). Во 1950 година бил избран за патријарх.

⁹ Radmila Radić, „Izbor patrijarha Srpske pravoslavne crkve u 20. veku“ *Istorija 20. veka*, XXVII/1, Beograd, 2009, 24 – 29.

¹⁰ Архив на МАНУ, ф.Лазар Колишевски. кут. 45, а.е 14.

¹¹ *Истото*, а.е 16/3..

¹² За секој од посочените лица во текот на 1946 година биле собирани информации и составени кратки карактеристики. За споменатиот Борис Бошковски кој учествувал

На почетокот на педесеттите години, по изборот на патријархот Викентиј од страна на Иницијативниот одбор, биле составувани повеќе кандидатски листи за лица кои би можеле да се предложат на Архијерејскиот собор на Српската православна црква за нивен избор за епископи. Покрај кандидатите кои живееле во Македонија, секогаш се сметало и на тогашниот архимандрит во редовите на Српската православна црква, Доситеј. Во една партиска анализа за можните кандидати за епископи во македонските епархии, составена по смртта на патријархот Гаврил, за тогашниот архимандрит Доситеј пишува... „Во 1947 година еден наш свештеник од Македонија го посети митрополитот Јосиф и по поведениот разговор за прашањето на црквата во Македонија му рекол доколку не сакате да се вратам во Македонија, Ви го даваме Доситеј за епископ, тој е ваш Македонец. На оваа основа, бидејќи Доситеј долго време работеше во Патријаршијата, а не стоеше лошо со Јосиф, започна сомнеж дека Доситеј е човек на Јосиф, и бидејќи Јосиф не може да се врати во Македонија, има намера да ни го натура Доситеј и преку него да го спроведува тоа што го сака. Но, подоцна се покажа дека односот меѓу Доситеј и Јосиф не е добар.“¹³ Партиските и државните структури во Македонија го следеле однесувањето на Доситеј. Во нивните извештаи се вели: „во секој однос тој е морален, трудољубив и доста религиозен, но не е верски фанатик. Како богослов не покажувал никакви тенденции за политичка припадност, а по македонското национално прашање немал негативен став“.¹⁴

Поглаварот на Македонската православна црква (МПЦ), Доситеј, е роден на 7 декември 1906 година во Смедерево. Потекнувал од печалбарско семејство кое било доселено во Србија од Маврово. Во 1922 година го започнал

на првата средба на претставниците на Иницијативниот одбор со патријархот Гаврил, по неговото враќање во земјата во ноември 1946 година, се наведува: „Борис Бошковски вероучител во машката гимназија во Скопје. Студирал теологија во Белград и Софија, родум од Прилеп. Во свештеничките редови го сметаат како „рационалист“ и противник на „материјализмот“ кај поповите. Има широка култура и ужива авторитет кај свештенството. Инаку лавира меѓу автокефализмот и автономизмот, но, од некои негови ставови се гледа дека е наклонет кон автокефалност. Цврсто стои на становиште за една чисто национална македонска црква. Во однос со власта е претпазлив, активно и јавно не истапува. Иницијативниот одбор го кандидира за владика, но, тој не сака“. За Левко Арсов и Теодор Малцев се вели: „Левко Арсов директор на гимназијата во Крива Паланка со ВМРО-вски разбирања, и како таков се движи во таква средина. Близок е на свештеникот Славчо Петров од К.Паланка, кој пак е еден од проводниците на автокефалистичката струја, како во К.Паланка така и во Скопје. Со активно односно јавно истапување против постојната состојба не е забележан. Така, во врска со изборите даваше индиректна помош на вонфронтовскиот кандидат.“ За протата Теодор Малцев се вели: „Живее во Скопје. Има завршено духовна академија во Киев. Инаку доста интелигентен и начитан со прилична култура. Како таков меѓу свештенството ужива голем углед и го сметаат како доста морален и мирен. Инаку е пасивен, со активна противнародна дејност не е забележан“. (Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, кут. 45, а.е 16).

¹³ ДАРМ, ф. ЦК КПМ/СКМ. кут. 59, а.е. 70/514 – 525.

¹⁴ *Истото*, а.е. 69/509-513.

богословското образование на богословијата во Сремски Карловци, а во 1924 година се замонашил во манастирот „Света Богородица Пречиста“ близу Кичево. Набргу потоа заминал во Света Гора во манастирот Хиландар, каде останал осум години. По враќањето од Света Гора го довршил богословското образование во Битолската богословија, по што започнал да напредува во црковната хиерархија. На 12 февруари 1932 година бил ракоположен во чин ѓакон, а на празникот Цветници истата година, во црквата Свети Климент во Охрид, од страна на епископот Николај бил ракоположен во чин јеромонах. По завршувањето на богословијата, својата теолошка наобразба ја заокружил на Теолошкиот факултет во Белград каде што дипломирал во 1942 година, по што бил поставен за чиновник во Патријаршијата. Во 1945 година бил ракоположен за сингел, а во 1948 год. за архимандрит. До изборот за епископ бил настоител на Патријаршискиот двор во Сремски Карловци. Во 1951 година Архијерејскиот собор на СПЦ го избрал за викарен епископ топлички. Во јули 1951 година бил хиротонисан во Соборната црква во Белград од страна на патријархот Викентиј и епископите сремски Никанор и моравички Герман – подоцнежниот српски патријарх. Во 1958 година, на Вториот црковно-народен собор е избран за поглавар на Македонската православна црква со титула архиепископ охридски и скопски и митрополит македонски, а во 1967 година застанал на чело на автокефалната Македонска православна црква. Починал на 20 мај 1981 година во Скопје.¹⁵

На почетокот на педесеттите години, државните органи на сојузно и на републичко ниво биле заинтересирани за дезактуализирање на македонското црковно прашање, пред сè, за избор на епископи во трите епархии во НР Македонија, со што конечно би се ставил крај на овој повеќегодишен проблем. Тие собирале податоци за лицата кои би можеле да бидат идни епископи, а ова особено се засилило по изборот на Доситеј за епископ во Српската православна црква. Неполна година пред изборот за епископ во СПЦ, тој бил окарактеризиран како „сериозен и чесен човек“ кој бил познат на многумина од Црквата уште од времето на неговото школување во Битолската богословија, при што се напоменувало дека против него во Македонија не би постоел отпор и дека би бил добро примен од свештенството кај кое уживал голем углед.¹⁶ Во македонските црковни кругови се размислувало и за повеќе други кандидати, бидејќи постоело мислење доколку се предложат повеќе кандидати пред Архијерејскиот собор на Српската православна црква, архијереите би имале поголема можност за избор на некои од нив. Меѓу кандидатите имало свештеници, активни членови на Иницијативниот одбор, како и мирјани.¹⁷

¹⁵ Доне Илиевски, *Архиепископот охридски и македонски Доситеј*, Скопје 1995; ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, к.11, Предлог за одликување на м. Доситеј од 22.VI 1967 година; Сава епископ Шумадијски, *Српски јерарси...*, 176.

¹⁶ ДАРМ, ф. ЦК КПМ/СКМ. кут. 59, а.е. 70/514 – 525.

¹⁷ Од свештениците како кандидати во почетокот на педесеттите години фигурираат: претседателот на Иницијативниот одбор Нестор Поповски, роден 1916 година во село Лазарополе, Климе Малевски роден 1918 година во Струга и Атанас Поповски роден

По изборот на Викентиј за српски патријарх, тој немал голема поддршка во Соборот на Српската православна црква, а во Сојузната комисија за верски прашања размислувале дека преку изборот на епископи за трите епархии во Македонија би можело да му се обезбеди мнозинство на патријархот во Архијерејскиот собор на СПЦ.¹⁸ Патријархот Викентиј, по неговиот избор, во разговори со претставници од Сојузната комисија за верски прашања барал политичка поддршка за избор на епископи кои во Соборот би биле на негова страна, наспроти бројните противници. За епископи предложил неколкумина кандидати меѓу кои и Герман¹⁹ и Доситеј, двајцата избрани за епископи во 1951 година.²⁰

По јавно дадените изјави на патријархот за брзото решавање на македонското црковно прашање, на 6 ноември 1951 година, дошло и до првата официјална средба меѓу претставниците на Иницијативниот одбор од Македонија со патријархот и членовите на Синодот на Српската православна црква. На состанокот, освен патријархот, од страна на СПЦ присуствувале и неколкумина епископи. Делегацијата на Иницијативниот одбор за организирање на Православна црква во Македонија ја сочинувале неговиот претседател Нестор Поповски,²¹ свештениците Климе Малевски, Боро Станковски,

1908 година (ДАРМ, ф. ЦК КПМ/СКМ. кут. 59, 70/514 – 525), но, како свештеници сите тие биле семејни луѓе, односно женети, со што не ги задоволувале докрај пропишаните канонски услови. Помеѓу предложените кандидати имало и богослови коишто не биле свештеници: Димитар Аврамовски од Лешок, роден 1914 година, со завршена богословија, Антоније Николовски од село Смоларе, Струмичко, роден 1920 година, со завршена богословија и филозофски факултет, Никола Трајковски од Битола, роден 1906 година, со завршен правен факултет, Димко Јовановски од Струга со завршен филозофски факултет и Борис Бошковски, роден 1915 година, со богословски факултет (ДАРМ, ф. ЦК КПМ/СКМ. кут. 59, а.е. 67).

¹⁸ Во македонското политичко раководство размислувале дека со изборот на новиот патријарх „кој ќе соработува со власта по сите прашања“ се создале поволни услови за решавање на македонското црковно прашање. Властите во Македонија сметале дека изборот на епископи за македонските епархии е тесно поврзано со изборот на патријархот кој „иако е подготвен да соработува со народната власт нема мнозинство во Синодот и Соборот. Ставот на другарите од УДБ за ФНРЈ е преку избор на владци во НРМ и во другите републики да се обезбеди мнозинство за патријархот“ (ДАРМ, ф. ЦК КПМ/СКМ. кут. 59, а.е. 69/509–513).

¹⁹ Поглаварот на Српската православна црква Герман (1899 – 1991), за викарен епископ моравички од Соборот на СПЦ бил избран во 1951 година. Следната 1952 година Соборот го бира за будимски, а во 1956 за жички епископ. Во 1958 година е избран за српски патријарх, со одлучувачка помош на властите, пред сè на претседателот на Сојузната комисија за верски прашања Добривоје Радосављевиќ. (Милан Д Јанковиќ, *Патријарх Герман у животу и борби за спомен храм*, Београд, 2001, 25 – 26; Radmila Radić, „Izbor patrijarha Srpske pravoslavne crkve u 20. veku“, 29 – 33).

²⁰ Радмила Радић, *Држава и верске заједнице 1945 – 1970. Први део: 1945 – 1953*. Београд, 2002, 292.

²¹ Свештеникот Нестор Поповски бил роден во 1916 година во Лазарополе, од 1946 до 1958 година бил претседател на Иницијативниот одбор за организирање на Православна црква во Македонија. Како кандидат за епископ бил непрафитлив за

Ѓорѓи Ангеловски, како и еден од кандидатите на Иницијативниот одбор за епископ, свештеникот Томо Димовски.²² Покрај нив бил присутен и Димитар Јаковлевски, член на Иницијативниот одбор.

На состанокот одржан од страна на делегацијата на Иницијативниот одбор се инсистирало Соборот на Српската православна црква да ги избере топличкиот епископ Доситеј и свештеникот Томо Димовски за епископи во епархиите во Македонија, при што категорички било одбиено барањето митрополитот Јосиф да се врати во Скопската епархија, на што особено инсистирале одредени епископи. Од страна на патријархот било побарано на богослужбите да се споменува неговото име и да се дозволи епископот Доситеј, како негов викар, да доаѓа во Македонија и да богослужи. На крајот делегацијата на Иницијативниот одбор изразила подготвеност да ја признае јурисдикцијата на СПЦ, при што, меѓу останатото го поставила и барањето: „Додека да се реши прашањето со митрополитот Јосиф, кого македонскиот народ не го сака, да се одберат двајца епископи, и тоа, викарниот епископ топлички Доситеј, по потекло Македонец, и да се хиротониса протојерејот Томо Димовски, битолски парох, за втор епископ.“²³

По одржаната средба со патријархот и членовите на Синодот на СПЦ, Иницијативниот одбор на 13 ноември 1951 година одржал Пленум на кој свештенството било запознаено со разговорите водени во Патријаршијата во Белград, и по дискусијата биле усвоени неколку предлози кои на 16 ноември биле испратени до патријархот, а во нив се наведувало: „1) Православната црква во НР Македонија ја признава јурисдикцијата на Српската православна црква доколку истата го почитува националниот суверенитет на македонскиот народ. Административен јазик во Православната црква во НР Македонија ќе биде македонскиот, а богослужбен црковно-словенскиот јазик; 2) Како кандидати за први архијереи на Православната црква во НР Македонија ги предлагаме епископот Доситеј и Томо Димовски. Хиротонијата на Томо Димовски да биде во Скопје. Идните кандидати да бидат од редот на македонскиот народ“. Освен овие барања, во писмото потпишано од Нестор Поповски, на патријархот Викентиј му се предлагало пред Соборот да го постави прашањето за преместување на митрополитот Јосиф од Скопската епархија, како и да го испрати епископот Доситеј во посета на Македонија, со цел да се запознае со свештенството и условите во Македонија. На патријархот му била предложена и проширена листа на кандидати за епископи во Македонија.²⁴

епископатот на СПЦ.

²² Митрополитот злетовско-струмички Наум (1908 – 1977), во текот на педесеттите години бил кандидат на Иницијативниот одбор за епископ во една од македонските епархии. На Вториот црковно-народен собор е избран за епископ злетовско-струмички. Починал на 27. ноември 1977 година. (Александар Трајановски, *Возобновување на Охридската архиепископија како Македонска православна црква и нејзиниот шематизам*, Скопје, 2008, 341).

²³ Славко Димевски, *Историја на Македонската православна црква*, Скопје, 1989, 1052; Радмила Радић, *Држава и верске заједнице*, 1/294.

²⁴ Освен епископот Доситеј и Томо Димовски во проширената листа влегле и

Набргу по средбата на патријархот со членовите на Иницијативниот одбор, патријархот Викентиј и секретарот на Сојузната комисија за верски прашања Милоје Дилпарик²⁵ се договориле во Македонија нефицијално како викарен епископ на патријархот да замине топличкиот епископ Доситеј, со цел да присуствува на одбележувањето на Св. Климент, по тој повод да одржи беседа на македонски јазик, како и да се состане со претставници на Владата во Македонија.²⁶ Епископот Доситеј допатувал во Македонија на 5 декември 1951 година, а на 7 декември бил примен во Владата на НР Македонија и во Комисијата за верски прашања. Следниот ден отслужил литургија на македонски јазик во Скопје.²⁷ За време на посетата во Македонија, епископот Доситеј, освен Скопје, ги посетил и Прилеп, Битола, Охрид, Струга, Тетово и Куманово, а за сето тоа време патријархот Викентиј во Белград бил редовно известуван. Но, во еден момент тој го повикал Доситеј веднаш да се врати во Белград бидејќи митрополитот Јосиф извршил притисок и го обвинил епископот Доситеј дека ги нарушил канонските норми и Уставот на СПЦ, кога без негова согласност вршел богослужби во Скопската епархија. По овој настан и патријархот бил незадоволен од однесувањето на Доситеј во Македонија, па дури и не го примил веднаш по враќањето во Белград. Патријархот Викентиј, во некои приватни разговори нагласил дека „Доситеј му ги расипал намерите за целото прашање, а кажал и дека Македонците се несигурни и дека нема доверба во нивната искреност“.²⁸ На ваквиот развој на настаните во Сојузната комисија за верските прашања констатирале дека „патријархот е немоќен и неодлучен, тактизира со епископите кои работат против него и често пати ги застапува нивните ставови по многу прашања“.²⁹ По овие настани епископот Доситеј испратил писмо до митрополитот Јосиф во кое го известил за неговите постапки и богослужбите во Скопската епархија, без негова дозвола.³⁰

Стефан поп Иванов, Минов од Богданци, роден 1899 година, со завршена богословија во Цариград, Димитар Аврамовски од Лешок, роден 1914 година, со завршена богословија во Призрен и Никола Трајковски од Битола, роден 1912 година, со завршен правен факултет кој уживал авторитет меѓу свештенството. (Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, кут. 45, Писмо од Иницијативниот одбор до патријархот Викентиј).

²⁵ Милоје Дилпарик од март 1949 год. до април 1951 год. бил претседател на Сојузната комисија за верски прашања, а потоа нејзин повеќегодишен секретар.

²⁶ Радмила Радић, *Држава и верске заједнице...*, I/295.

²⁷ Доне Илиевски, *Архиепископот охридски и македонски Доситеј*, Скопје, 1995, 34; Драган Кљакиќ, *Времето на Колишевски*, Скопје, 1994, 310.

²⁸ *Истото*, 312.

²⁹ Архив на МАНУ ф. Лазар Колишевски. кут. 45, Проблеми на Православната црква во НР Македонија (1951).

³⁰ Според долгогодишниот секретар на Комисијата за верски прашања при Владата/Извршниот совет на Македонија, Доне Илиевски, во писмото меѓу другото се наведувало: ... „Кога пристигнав во Скопје бев известен дека ќе се одржи прослава и дека народот, државните власти и другите повикани гости се известени дека тој ден ќе служам во Скопје. Видов дека се работи за недоразбирање и се обидов да ги убедам дека не сум во можност да служам во Скопје, бидејќи немам дозвола од Вашето Високо

Во рамките на политичкото раководство во Македонија, по изборот на патријархот Викентиј, се верувало дека Архиепископскиот собор на Српската православна црква во 1951 – 1952 година ќе избере епископи за македонските епархии. Меѓутоа, на редовното Соборско заседание во 1952 година, Светиот архиепископски собор го задолжил Синодот на СПЦ да настојува во епархиите во НР Македонија да се воспостави редовна црковна состојба и прашањето да се проучи.³¹ Откако не дошло до избор, забележана е делумна пасивност во државните и партиските структури во врска со црковното прашање, дури и за избор на епископи за епархиите во Македонија. При анализа на црковното прашање, во Републичката комисија за верски прашања од април 1953 година се вели: „... до средината на 1952 година нашата партија и власт беа многу заинтересирани, но оттогаш престана интересот, бидејќи се укажа дека е покорисно без владици“.³²

Покрај ваквите ставови, сепак, и во текот на 1953 година имало разговори и средби меѓу претставниците на Иницијативниот одбор и членовите на Синодот на Српската православна црква на кои меѓу останатото се разговарало и за кандидатите за епископи во епархиите во Македонија. Од Иницијативниот одбор за епископи биле предложени: свештеникот Нестор Поповски, претседател на Иницијативниот одбор, за Скопската епархија и викарниот епископ топлички Доситеј за Злетовско-струмичката епархија. Соборот на СПЦ, на редовното заседание во 1953 година, донел одлука да се бара дозвола од Сојузната комисија за верски прашања, надлежните архиепископи да можат да одат во епархиите во НР Македонија.³³

Во текот на 1954 година, непосредно пред Соборското заседание, прашањето за избор на епископи во македонските епархии повторно било покренато, и од страна на СПЦ била изразена готовност доколку „црквата во

преосвештенство. Меѓутоа, сè беше залудно, зашто свештенството и можеше да се убеди, но, благочестивиот народ на доверената Ви Скопска епархија не можев да го убедам, туку на нивна молба морав да попуштам, да се сломам против каноните, за тој ден да служам во Скопје“ (Доне Илиевски, *Архиепископот охридски и македонски Доситеј*..., 37 – 38).

³¹ Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски. кут. 45, Изјава патријарха Викентија, 6 јун 1952 година; Радмила Радић, *Држава и верске заједнице*..., I/296.

³² ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 1, Проблеми во Православната црква во НРМ, 2.04.1953.

³³ Непосредно пред почетокот на заседанието на Соборот во 1953 година, Иницијативниот одбор до Синодот испратил акт во кој побарал на Соборското заседание на дневен ред да не се поставува прашањето за црквата во Македонија, бидејќи предложените кандидати се повлекле од кандидатурата. Ваквото однесување во Патријаршијата го протолкувале како желба прашањето на Православната црква во Македонија да остане што подолго отворено, бидејќи членовите на одборот имале неконтролирана власт. Мнозинството од епископите сметале дека членовите на Иницијативниот одбор се „бугарски настроени“ и дека во својата активност имале поддршка од водечките партиски и државни функционери во Македонија Лазар Колишевски, Љупчо Арсов и Елисие Поповски. (Радмила Радић, *Држава и верске заједнице*..., I/296 – 297).

НР Македонија располага со кандидати проблемот да се реши“.³⁴ Во средината на април 1954 година патријархот Викентиј и членовите на Синодот одржале состанок во Сојузната комисија за верски прашања и посебно внимание посветиле на македонското црковно прашање. Патријархот инсистирал на зачувување на единството на СПЦ. На средбата епископите (банатски Висарион³⁵ и браничевски Хризостом³⁶) изјавиле дека митрополитот Јосиф треба да се пензионира, а потоа да се изберат епископи за сите три епархии во Македонија. Било истакнато дека во Српската православна црква има расположение за епископ во Македонија да биде избран викарот на патријархот Доситеј, но, барале да им се предложат уште двајца кандидати.³⁷

На 7 јуни 1954 година во Скопје бил одржан Пленум на Иницијативниот одбор на кој биле усвоени неколку заклучоци кои наредниот ден му биле испратени на патријархот. Во заклучоците се предлагало: Светиот архијерејски собор на СПЦ да ги избере за епископи на испразнетите три епархии на Православната црква во Македонија, следните кандидати: „Нестор Поповски, претседател на Иницијативниот одбор за организирање на Православна црква во Македонија, за Скопската епархија, прота Томо Димовски парохиски свештеник од Битола, за Охридско-битолската епархија и преосвештениот епископ Доситеј, викар на Неговата Светост господин Викентиј за испразнетата Злетовско-струмичка епархија“.³⁸ Меѓутоа и на соборското заседание во 1954 година не дошло до избор на предложените кандидати за епархиите во Македонија. На предлогот се спротиставил и епископот Доситеј кој бил навреден од ставот на Иницијативниот одбор да биде епископ во Штип.³⁹

³⁴ Драган Кљакиќ, *Времето на Колишевски...*, 313.

³⁵ Банатскиот епископ Висарион (1910 – 1979) бил избран за епископ во 1947 година. Од 1951 година бил банатски епископ.

³⁶ Епископот браничевски Хризостом (1911 – 1989) за викарен епископ моравички бил избран во 1947 година. Во 1951 година Соборот го избрал за будимски а во 1952 година за браничевски епископ. (Гордана Жујовић, *Епископ Хризостом живот и рад*, Београд, 1991). Според извештаите на Републичката комисија за верски прашања, Хризостом бил еден од ретките епископи во СПЦ кој ја поддржувал автокефалноста на МПЦ.

³⁷ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, к.1, Разговор во Сојузната комисија за верски прашања со Синодот на Српската православна црква, 15 април 1954 година. Во Комисијата за верски прашања на НР Србија во 1954 година, наспроти бројните „реакционерни“ архијереи, однесувањето на епископот Доситеј го означувале како: „мошне позитивно и во поптполност е на страната на патријархот.“ Во оваа група на „позитивни“ епископи припаѓале и: банатскиот епископ Висарион, будимскиот Герман и рашко-призренскиот Владимир. (*Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*. Приредили: Др Радмила Радић, Др. Момчило Митровић, ИНИС, Београд, 2012, 657 – 662).

³⁸ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут.1, Идеи за решавање на црковното прашање во Македонија.

³⁹ Радмила Радић, *Држава и верске заједнице...*, I/299. Во претходните години Иницијативниот одбор го предлагал епископот Доситеј за владика во Скопската

На 12 јануари 1955 година делегација на Иницијативниот одбор, предводена од свештеникот Нестор Поповски, отпатувала во Белград за да ги продолжи разговорите за решавање на македонското црковно прашање. Средбата се одржала во Српската патријаршија во присуство на патријархот Викентиј, будимскиот епископ Герман и викарниот топлички епископ Доситеј. Патријархот се залагал тој да биде признат за администратор на трите епархии во Македонија, а прашањето за епископи за македонските епархии да остане отворено сè додека не се најдат погодни личности. Во разговорите, свештеникот Илија Мукаетов побарал да се променат членовите 14 и 15 од Уставот на Српската православна црква каде и епархиите во Македонија се наброени како српски епархии, и предложил, наместо дотогашната формулација, да стои: „во Српската црква влегува и Православната црква на НР Македонија со Скопската, Охридско-битолската и Злетовско-струмичката епархија“. На ваквиот предлог реагирал тогашниот будимски епископ Герман: „Па, сепак, тоа е создавање на посебна црква што ние не можеме да го дозволиме“. А свештеникот Боро Станковски истакнал: „доколку не може да се прифати барањето за автономна црква, тогаш епархиите во Македонија би морале да имаат чисто национално обележје и од тоа не смеаме да отстапиме ниту, пак, таков договор би се прифатил во НРМ“. На оваа констатација реагирал епископот топлички Доситеј, со зборовите: „Остави го ти тоа, ти си народен пратеник и знаеш како одат сите тие работи... Барате создавање на две цркви што ние не можеме да го дозволиме. Понекогаш настапувате претерано националистички. На мене повеќе не сметајте да бидам кандидат, бидејќи не сакам да дојдам во НР Македонија.“ Овој разговор завршил без конкретни заклучоци, а во делегацијата на Иницијативниот одбор по своето враќање составиле информација во која меѓу другото се вели: „... Патријаршијата не мисли да прави никакви отстапки за ова прашање, туку сака да го реши во духот на поранешните закони, што се гледа од тоа дека целото прашање тие го третираат само како испразнети епархии, а не како црква во НР Македонија“. ⁴⁰ Дека епископот Доситеј по разговорите со делегацијата на Иницијативниот одбор се откажал од кандидатурата за епископ во една од епархиите во Македонија сведочи и однесувањето на патријархот Викентиј кој на заседанието на Соборот на СПЦ во јуни 1955 година го предложил Доситеј за епископ во испразнетите епархии: Зворничко-тузланска и Захумско-херцеговачка. Но, Соборот во посочените епархии избрал други епископи. ⁴¹ Во следните години Доситеј повторно останува најсериозен кандидат за епископ во една од македонските епархии. Во 1956 година на редовното заседание на Соборот на СПЦ ова прашање повторно било одложено.

На почетокот на 1957 година повторно се забележува поголема активност кај властите во Македонија во однос на решавањето на црковното прашање. На

епархија.

⁴⁰ Драган Кљакиќ, *Времето на Колишевски...*, 313-318.

⁴¹ При гласањето во Соборот на предлогот на патријархот епископот Доситеј како кандидат за зворничко-тузланската епархија добил еден глас, а за Захумско – херцеговачката четири гласа. (*Записници са седница Комисије за верска питања НР/СР Србије 1945 – 1978 године*, 663).

состанокот на Републичката комисија за верски прашања, одржан на 11 март 1957 година, претседателот на Комисијата Страхил Гигов истакнал дека: „меѓу свештенството постои нервоза, а Иницијативниот одбор го губи угледот“. На седницата било истакнато дека во врска со изборот на епископи се останува на предлогот за избор на епископот топлички Доситеј и свештениците Нестор Поповски и Томо Димовски. Но, во комисијата биле свесни за отпорот во Патријаршијата кон последните двајца кандидати. Дури и епископот Доситеј бил против предлагање на женети лица за епископска должност. Членот на комисијата Павле Поповски истакнал дека Доситеј предлагал Соборот да го избере него за битолски епископ, а во другите две епархии да биде администратор. Тој ветувал дека би работел во координација со македонското свештенство, а доколку би дошло до несогласувања бил подготвен да ја напушти Македонија. Претседателот на комисијата Гигов застанал зад ставот Доситеј да се избере „...заедно со другите двајца, а не сам изолирано“.⁴² Во Сојузната комисија за верски прашања се залагале да се прифатат сугестиите кои доаѓале од страна на СПЦ, поточно од патријархот Викентиј, и тој да се прифати за администратор на епархиите во Македонија, а во овие епархии да се изврши избор на членови на епархиските одбори кои би ги назначил самиот патријарх.⁴³ На 10 април делегација на Иницијативниот одбор го посетила Синодот на СПЦ и доставила предлог од пет точки. Во првата точка се наведувало: „Патријархот на СПЦ се признава за администратор во епархиите на НРМ под следните услови: администрирањето на патријархот да не биде подолго од времето меѓу две заседанија на Архијерејскиот собор“.⁴⁴ На 27 мај 1957 година Светиот архијерејски собор на СПЦ го поставил патријархот за администратор на епархиите во Македонија.⁴⁵

Како се наближувало времето за одржување на Соборот на Српската православна црква во 1958 година, така и ова прашање сè повеќе доаѓало во центарот на вниманието. Кон крајот на март и почетокот на април 1958 година патријархот Викентиј заедно со нишкиот епископ Јован,⁴⁶ браничевскиот Хризостом и топличкиот Доситеј ја посетиле Македонија. Тие на 29 март 1958 година биле примени и од претседателот на Собранието на НРМ Лазар Колишевски, при што сите се согласиле дека решението за македонското црковно прашање не треба да се одложува. Во текот на разговорите Колишевски го истакнал фактот дека свештенството во

⁴² *Автокефалноста на Македонската православна црква (документи)*, приредил проф. д-р Цане Мојановски, Скопје, 2004, 21–22.

⁴³ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 1, Записник са седнице Савезне комисије за верска питања.

⁴⁴ Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 1, Спогодба од април 1957 година; *Автокефалноста на Македонската православна црква (документи)*..., 29.

⁴⁵ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, к.1, Одлука на Соборот на СПЦ од 27.5.1957 година

⁴⁶ Епископот Јован (1883 – 1975), од Соборот на СПЦ во 1925 година бил избран за захумско-херцеговачки епископ, во 1931 за браничевски, а од 1933 година бил надлежен архиереј на Нишката епархија.

Македонија отстапило од барањата за автокефалност и со своите отстапки овозможило да се дојде до договор.⁴⁷

Покрај очекувањата на државните фактори дека Соборот на СПЦ ќе ги избере предложените кандидати за епископи во македонските епархии, на соборското заседание во јуни 1958 година до тоа не дошло, со што прашањето било вратено на почеток. Во одлуката на Соборот меѓу останатото се наведувало: „Со оглед на фактот дека предложените кандидати, и тоа: а) протојереј Томо Димовски, б) протојереј Нестор Поповски, в) свештеник Спиро Попоски⁴⁸ и господин Владимир Зафиров Попоски,⁴⁹ наставник во Скопје, не можат да бидат бирани за епископи бидејќи се женети, односно немаат канонски услови за избор за епископи, Светиот архијерејски собор го одложил пополнувањето на испразнетите епархии во НР Македонија и прашањето го ставил во надлежност на Светиот архијерејски синод за да продолжи понатаму да го проучува.“⁵⁰

По завршувањето на Соборот на СПЦ во Сојузната комисија за верски прашања на 20 јули 1958 година бил одржан состанок на кој биле донесени повеќе заклучоци со кои била поставена рамката на Вториот црковно-народен собор. Меѓу останатото се предвидувало членот на Сојузната комисија за верски прашања Мато Радуловиќ во средината на август да разговара со епископот Доситеј, со цел тој да прифати да биде еден од епископите кои ќе бидат избирани на црковно-народниот собор.⁵¹

Иницијативниот одбор ја разгледал новонастанатата состојба на проширен пленарен состанок што се одржал на 23 јули во Скопје. Се разгледувале и причините за отфрлање на кандидатската листа за епископи во Македонија, при што се констатирало дека ова прашање, всушност, игра клучна улога во нормализацијата на црковниот живот во Македонија. Во Иницијативниот одбор заклучиле дека вината за нерешавање на ова прашање паѓа врз Архијерејскиот собор на Српската православна црква со оглед на отстапките и компромисите што биле правени од Иницијативниот одбор во претходните години. Покрај

⁴⁷ За Колишевски решавањето на македонското црковно прашање било од големо значење и за македонската економска емиграција во САД, Австралија и Канада. За македонското црковно прашање сè повеќе се интересирале и соседните цркви (бугарската и грчката) кои дури нуделе и јеромонаси и архимандрити како кандидати за македонските епархии. На крајот од разговорите претседателот на македонското собрание предупредил дека Српската православна црква без одложување мора да го реши ова црковно прашање или во спротивност би се пристапило кон друго решение. (Архив на МАНУ, ф. Лазар Колишевски, кут. 45, Стенографски белешки од приемот на делегацијата на СПЦ).

⁴⁸ Свештеникот Спиро Поповски бил роден 1899 година во село Кривогаштани, Прилепско. Завршил богословија во Битола. Од 1925 година бил свештеник. (Радмила Радић, *Држава и верске заједнице...*, II/222).

⁴⁹ Владимир Зафиров Поповски бил роден 1917 година во село Годивје, Охридско. Имал завршено богословија. (*Истото*, 222).

⁵⁰ Предраг Пузовић, „Раскол у Српској православној цркви – македонско црквено питање“, *Вардарски зборник*, бр. 1, Београд, 1999, 164.

⁵¹ Радмила Радић, *Држава и верске заједнице...*, II/228 – 230.

решение за свикување на црковно-народен собор на кој било предвидено да се изврши избор на тројца епископи за македонските епархии, на Соборот било решено да му биде предложено обновување на Охридската архиепископија, која би била во канонско единство со Српската православна црква преку личноста на заедничкиот поглавар.⁵²

На 5 јули 1958 година починал патријархот Викентиј, така што во Сојузната комисија за верски прашања, паралелно со организирањето на Вториот црковно-народен собор, се обидуваае подготвено да го дочекаат и изборот на новиот српски патријарх. Властите очигледно имале доверба во епископот Доситеј. Неговото мислење и погледи веројатно имале и влијание при изборот на новиот поглавар на СПЦ. На 22 август 1958 година епископот Доситеј имал средба со секретарот на Сојузната комисија за верски прашања М. Дилпарик, на која Доситеј ги изнел своитевидувања околу изборот на нов патријарх. Тој на средбата зборувал за човечките карактеристики на некои од епископите, како и за нивните карактерни доблести и слабости. Според мислењето на Доситеј, жичкиот епископ Герман би бил најдобро решение за иден патријарх. Во врска со решавањето на македонското црковно прашање секретарот на Сојузната комисија го пренесува мислењето на епископот Доситеј: „Добив впечаток дека на Доситеј прашањето му е сè уште матно. Сака со Македонците, но не би сакал СПЦ, односно Соборот да го анатемиса, додавајќи ‘Искрено мислам да направам сè што државата смета дека е политички паметно.’ Очекува со него да разговараат Македонците (Владата и Иницијативниот одбор), по што би се одлучил. Стравува од понижувачка позиција. Додава дека и новиот патријарх (доколку биде наш) ќе помогне прашањето да се реши. Жали што на последното соборско заседание не се завршило со избор на предложените кандидати. Се плаши од бугарско влијание и мисли дека не треба премногу да се нагласуваат републиките, туку Југославија и југословенството, па да се оди и на Југословенска православна црква. Обновата на Охридската архиепископија е оправдана, обновата на автономна Македонска православна црква исто така, но мислам дека тројцата епископи од територијата на НР Македонија треба да влезат во Соборот на СПЦ.“⁵³

На 27 септември 1958 година епископот Доситеј бил повикан во Сојузната комисија за верски прашања и разговарал со секретарот на Комисијата Милоје Дилпарик и претседателот на Комисијата за верски прашања во НР Македонија, Страхил Гигов. На состанокот Гигов го известил епископот Доситеј дека е испратен од страна на Лазар Колишевски и од Владата на НРМ во согласност со Сојузната влада да го повика да присуствува на црковно-народниот собор во Охрид, истакнувајќи дека тој сè уште е нивен кандидат

⁵² ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 1, Нови напори за решавање на прашањето на Православната црква во Македонија.

⁵³ Според извештајот на М. Дилпарик, во врска со изборот на нов поглавар на СПЦ, епископот Доситеј истакнал дека ќе гласа за „државниот кандидат“, без разлика кој ќе биде. (ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 1, Забелешка о разговору секретара Савезне комисије за верска питања Милоја Дилпарика са викарним епископом Доситејем Стојковиќем на дан 22. VIII. 1958 године).

за една од епархиите во Македонија, при што се сметало дека преку неговата личност би се одржало единството меѓу СПЦ и Црквата во Македонија. Секретарот на Сојузната верска комисија сугерирал Синодот на СПЦ да го одреди епископот Доситеј за администратор на епархиите во Македонија, по што не би му требало одобрение за заминување во Охрид.⁵⁴ По само два дена, на 29 септември 1958 година епископот Доситеј бил повикан во Синодот да ги извести за разговорите што ги имал во Сојузната верска комисија.⁵⁵ Откако епископот Доситеј ги известил дека дал согласност да замине на Соборот во Охрид, од членовите на Синодот побарал разбирање, истакнувајќи дека е свесен за последиците. На ова патријархот Герман одговорил дека „црковно-народниот собор е противуставно тело“.⁵⁶ Наредниот ден епископот Доситеј повторно го посетил патријархот Герман кого го известил дека заминува за Скопје. Патријархот вршел притисок да се откаже од својата намера. Доситеј разговарал со членовите на Синодот и со некои епископи кои во тој момент биле во Белград. Најпрвин разговарал со браничевскиот епископ Хризостом кој истакнал дека е најважно што Македонците сакаат единство на Црквата преку патријархот. Епископот Хризостом истакнал дека и Македонците „треба национално да се изживеат“ како што тоа го прават и Србите и „денес често со полна уста изговараат Светосавска црква“. На средбата Доситеј бил охрабрен да не се плаши од расчинување. Во сличен тон бил и разговорот со пакрачкиот епископ Емилијан⁵⁷ кој му сугерирал дека би било подобро сега да не заминува во Македонија, но дека како последица од заминувањето нема да има расчинување. Во разговорот епископот Емилијан рекол дека така размислува и патријархот, но заради останатите епископи официјално е против. Доситеј се сретнал и со зворничко-тузланскиот епископ Лонгин⁵⁸ и банатскиот епископ Висарион кои на одреден начин му изразиле поддршка, додека захумско-херцеговскиот епископ Владислав⁵⁹ се држел воздржано, „официјално истакнувајќи ги каноните и Уставот на СПЦ“.⁶⁰

⁵⁴ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 9, Извод из записника 45 седнице Светог архијерејског синода 29 септембра 1958 године у Београду Зап. Бр. 656 Син. Бр. 2721.

⁵⁵ Предраг Пузовић, „Раскол у Српској православној цркви – македонско црквено питање...“, 166.

⁵⁶ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 9, Извод из записника 45 седнице Светог архијерејског синода...5

⁵⁷ Епископот Емилијан (1902 – 1982) бил избран за епископ во 1949 година, а од 1951 година бил пакрачки епископ.

⁵⁸ Епископот Лонгин (1893 – 1977) Соборот на СПЦ го избрал за епископ во 1951 година. Бил архијереј во Захумско – херцеговската и Зворничко – тузланската.

⁵⁹ Епископот Владислав (1913 – 1992), од Соборот на СПЦ во 1955 година бил избран за епископ захумско -херцеговски, а во 1967 година за митрополит дабробосански.

⁶⁰ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 9, Забелешка о разговору претседника Комисије за верска питања Савезног извршног већа друга Добривоја Радосављевића са епископом топлічким Доситејем на дан 1. X. 1958 године.

Во меѓувреме од страна на Иницијативниот одбор била составена и кандидатската листа за избор на епископи. Тоа биле луѓе кои во претходниот период важеле за кандидати, и тоа, протојерејот Томо Димовски, Никола Трајковски,⁶¹ протојереј Спиро Поповски и теологот Владимир Поповски.⁶²

По сите извршени подготовки Вториот македонски црковно-народен собор отпочнал со работа на 4 октомври 1958 година. Во извештајот што бил одобрен од Соборот, поднесен од претседателот на Иницијативниот одбор Нестор Поповски, покрај другото се подвлекувал и негативниот однос на СПЦ кон решавањето на црквното прашање во Македонија. Поради таквиот однос на Српската црква, претседателот на Иницијативниот одбор на крајот од извештајот предложил црквното прашање во Македонија да се решава самостојно. Соборот го прифатил овој предлог заедно со предлогот за обнова на Охридската архиепископија како Македонска православна црква, но бил прифатен и ставот поглаварот на Српската православна црква да се признае и за поглавар на Македонската православна црква. Претседателот на кандидатската комисија, свештеникот Боро Станковски, ги предложил кандидатите за избор на прв македонски митрополит и ги прочитал нивните биографии. По гласањето било утврдено дека за прв македонски митрополит е избран дотогашниот топлички епископ господин Доситеј.⁶³ По изборот посебна соборска делегација го довела митрополитот Доситеј во црквата Света Софија каде што поглаварот на Македонската православна црква се обратил до соборјаните. На 5 октомври било извршено свеченото устоличување на првиот македонски митрополит Доситеј во црквата Свети Климент.⁶⁴ По востолувањето на поглаварот на Македонската православна црква соборјаните повторно се собрале во црквата Света Софија за да ги изберат архијереите на Преспанско-битолската и Злетовско-струмичката епархија. Со тајно гласање за преспанско-битолски епископ бил избран Никола Трајковски со 191 глас, а за злетовско-струмички протосингелот Наум (Томо Димовски) со 139 гласа.⁶⁵

⁶¹ Митрополитот преспанско -битолски Климент (1912 – 1979) со световно име Никола Трајковски, бил роден во Битола, каде го оформил основното и средното образование. Дипломирал на Правниот факултет во Белград. Во педесеттите години бил кандидат на Иницијативниот одбор за организирање на Православна црква во Македонија, за епископ во една од македонските епархии.

⁶² Доне Илиевски, *Автокефалноста на Македонската православна црква...*, 140.

⁶³ Славко Димевски, *Историја на Македонската православна црква*, Скопје, 1989, 1065; Доне Илиевски, *Архиепископот охридски и македонски...*, 58 – 65.

⁶⁴ *Истото*, 65 – 70.

⁶⁵ Поглаварот на Македонската православна црква Доситеј на 10 октомври во манастирот Света Богородица во село Побожје, Скопско, го замонашил Никола Трајковски и му го дал монашкото име Климент. На 12 октомври го произвел во чин ѓакон, а на 14 октомври во чин јеромонах. На 19 Октомври 1958 година на литургија во црквата Свети Димитриј во Битола го ракоположил во архимандритски чин. Протосингелот Наум бил ракоположен за архимандрит на 12 Октомври 1958 година. (*Гласник на МПЦ*, I/1, 1959).

Соборските одлуки предизвикале интерес кај печатот од соседните земји, како и кај странските новински агенции. „Таџуг“ го пренел пишувањето на грчката „Вима“ дека „...со изборот на Доситеј во последен момент е избегната опасноста од остварување на бугарските аспирации во оваа српска област“. „Вима“ пишувала дека Доситеј ѝ припаѓал на Белградската епархија што било одлучувачко Македонската православна црква да биде потчинета на Српската патријаршија. „Ројтер“ на 10 октомври јавил дека православното свештенство во Македонија образувало полунезависна Православна црква со владина поддршка која останала во канонско единство со Српската црква.⁶⁶

По завршувањето на Вториот црковно-народен собор, митрополитот македонски Доситеј со овластување од митрополитскиот соборски Управен одбор му се обратил на српскиот патријарх Герман со писмо во кое го информирал за донесените одлуки на Соборот во Охрид, дека тој е прифатен за врховен поглавар на Македонската православна црква и дека Македонската црква останува во канонско единство со Српската православна црква. Во писмото се барало и разрешување од викарната должност што дотогаш ја извршувал Доситеј. Во Синодот на СПЦ очекувале да им биде доставен Уставот на МПЦ. По приемот на соборските материјали, патријархот ја известил Сојузната комисија за верски прашања, а материјалите биле доставени до сите архијереи на СПЦ.⁶⁷ Патријархот Герман во разговор со секретарот на Сојузната комисија М. Дилпарик рекол дека на Соборот во Охрид е прогласена самостојност и дека тоа што тој се споменува како заеднички поглавар не значи ништо. Патријархот бил незадоволен и од Уставот на МПЦ, којшто му бил испратен од митрополитот Доситеј.⁶⁸

Сепак, на соборско заседание одржано во јуни 1959 година архијереите на Српската православна црква морале да донесат одлука за официјалниот статус на Македонската православна црква, бидејќи таа по одлуките на Вториот црковно-народен собор била реалност. Прв чекор бил направен со изборот на Доситеј за скопски митрополит. На предлог на патријархот Герман за епископ преспанско-битолски бил избран архимандритот Климент.⁶⁹ Светиот архијерејски собор констатирал дека: „Скопската, Охридско-битолската и Злетовско-струмичката епархија се издвоиле во самостојна МПЦ која се раководи според Уставот доставен до Соборот..., со оваа одлука со која се прима Уставот на МПЦ, доколку бидат прифатени препораките, престануваат да важат прописите од Уставот на Српската православна црква за епархиите и архијереите на територијата на НР Македонија“. ⁷⁰ Веднаш по донесената одлука од страна на Соборот на Српската православна црква следувала посета

⁶⁶ Архив на МАНУ, ф, Лазар Колишевски, кут. 45, Папка-2 Пишување на странскиот печат.

⁶⁷ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 1, Нови проблеми у односима МПЦ са СПЦ.

⁶⁸ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 1, Разговор со патријархот Герман, 10.11.1958 година.

⁶⁹ ДАРМ, ф. Републичка комисија за односи со верските заедници, кут. 2, Разговор со патријархот Герман.

⁷⁰ Радмила Радић, *Држава и верске заједнице ...*, II/ 244

на нејзина делегација на Македонија предводена од патријархот Герман, со која требало заедно со поглаварот на Македонската православна црква, Доситеј, да ги ракоположат избраните епископи на Соборот во Охрид. На 19 јули била извршена хиротонија на архимандритот Климент, избран на Соборот во Охрид 1958 година за преспанско-битолски епископ. Чинот на хиротонијата го извршил патријархот Герман во сослужение на митрополитот Доситеј како поглавар на МПЦ и бачкиот епископ Никанор,⁷¹ во црквата Света Мина во Скопје. Со хиротонијата на епископот Климент се исполниле канонските услови за самостојна хиротонија на епископот Наум, што се случило на 26 јули 1959 година во Штип. Хиротонијата ја извршиле митрополитот македонски Доситеј и епископот Климент.⁷²

Со хиротонијата на епископите целосно и канонски бил конституиран Синодот на Македонската православна црква и таа започнала да функционира во согласност со својот Устав. По краткотрајно затишје на почетокот на шеесеттите години повторно дошло до несогласувања меѓу Македонската и Српската православна црква, што ќе резултира со прогласување на автокефалност на МПЦ во 1967 година.

⁷¹ Епископот Никанор (1906 – 1986), од Соборот на СПЦ во 1947 година бил избран за горнокарлоачки, во 1951 за сремски, а во 1955 година за бачки епископ.

⁷² Хиротонија на Неговото високо достоинство господин Наум во Штип, *Гласник на МПЦ* 1959 I/5, 17 – 18.